

DOCUMENT BASE

BLACK FRIDAY, BLACK SATURDAY, BLACK SUNDAY...

PER A MILIONS DE PERSONES AL MÓN
TOTS ELS DIES SÓN NEGRES

La nostra manera de consumir afecta a les persones més vulnerables

CONSUMIR EL JUST I NECESSARI DEPÈN DE TU

INCIDÈNCIA DEL NOSTRE CONSUM EN ELS DRETS HUMANS

Introducció

Aquesta campanya, pretén animar a posar en el punt de mira els nostres hàbits de consum més quotidians. Volem aprofundir en com els nostres gestos automàtics, diaris, tenen un impacte molt més gran del que ens podem imaginar sobre el planeta i sobre la vida de milions de persones.

Hàbits de consum en el món occidental

El consumisme occidental està tan arrelat en cada un de nosaltres que ens impedeix discernir entre les necessitats reals i les necessitats que la publicitat ens imposa.

Al llarg del document explicarem com els **nostres hàbits repercuteixen sobre els recursos bàsics que necessiten les persones per viure**. Volem, i el mercat ens ofereix la possibilitat, consumir més i a un preu més baix, però no ens pensem a preguntar quines són les conseqüències d'aquesta actitud.

Comencem el nostre recorregut veient els impactes del nostre **consum d'aigua**.

En el segon apartat, analitzarem com els **nostres hàbits repercuteixen sobre la vida d'aquelles persones que viuen directament de la terra** (més del 50% en països empobrits). Veurem com coses tan quotidianes com consumir un tipus de dieta o determinats productes, pot fer-nos copartícips d'un sistema que roba terres i empobreix milers de persones cada any. Tan sols a l'Àfrica, la quantitat de terres acaparades sumen el territori de Kenya, i a tot el món, segons Oxfam, són ja 200 milions d'hectàrees les que s'han acaparat durant l'última dècada (aquesta quantitat d'hectàrees equival a la suma d'Espanya, Portugal, França, Itàlia i Alemanya).

El tercer apartat, explorarà la relació entre els **nostres hàbits de consum i l'explotació laboral a la indústria manufacturera**, amb especial èmfasi en l'explotació infantil. A dia d'avui hi ha 80 milions de nens treballant en llocs de treball de risc i s'estima que 22.000 d'ells moren a l'any¹.

Finalment, veurem on van a parar **els residus** que produïm i les **conseqüències, dels nostres hàbits respecte a la seva desfeta**. Aquests són enviats a països empobrits destruint els seus ecosistemes, generant dinàmiques econòmiques mafioses al voltant dels abocadors, i exposant als nens a vexacions i treballs molt perillosos per a la salut.

Hi ha dues tòniques comuns, en tots els apartats del document: per una banda, **la infància**, i, de l'altra, la idea que **tot el que fem està interconnectat** i té unes conseqüències tan devastadores en les persones més empobrides del món i els seus ecosistemes, que no podem, ni ètica, ni moralment, mirar cap a un altre costat.

1 OIT Dades i xifres.

Hem de ser capaços de veure, creure i transmetre que el temps que dedicarem a formar-nos i informar-nos és, en realitat, un valor que no té preu i la millor oportunitat que tindrem de fer millor el planeta, a la humanitat i a nosaltres mateixos.

Finalment cal ressaltar el paper de l'educació per al desenvolupament. L'**educació per al desenvolupament** és el camí fonamental per al canvi.

L'eina més poderosa per aconseguir canvis en l'educació i, la millor manera d'educar i transmetre valors és a través de l'exemple dels que som adults.

Una bona educació ha de partir d'una concepció holística del món, on **tot està interconnectat**. Els nostres actes tenen conseqüències en els altres, i per entendre això hem d'encoratjar una visió crítica des de la infància².

Paral·lelament a això, hem de donar a conèixer la visió basada en el **respecte als Drets Humans** i, especialment els Drets de la Infància, en tot el **sistema educatiu**.

La sensibilització, per part de les ONGDs, ha d'estar al peu del canó **denunciant i plantejant alternatives**. I sobretot, no permetre que la ciutadania oblidí que el poder recau en ella i que junts **podem aconseguir el món que somiem**.

² UNESCO Educación para el Desarrollo. <http://www.unesco.org/new/es/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-sustainable-development>

1. DRET A L'AIGUA

Introducció, el problema l'Aigua

"Aquest món té un greu deute social amb els pobres que no tenen accés a l'aigua potable, perquè això és negar-los el dret a la vida radicat en la seva dignitat inalienable"

Carta Encíclica Laudato Si'³

L'aigua és el principal sustentador de vida al nostre planeta Terra. L'accés a ella determina el grau de qualitat de vida de les poblacions. Consum personal, electricitat, agricultura, ramaderia, indústria, transport, sanejament, salut, higiene... són només algunes de les activitats que, sense aigua, seria impossible dur a terme.

De tota l'aigua del planeta, només un 3% és apta per al consum humà i, d'aquest tres per cent, només podem utilitzar una mica menys d'un terç (la resta és inaccessible)⁴.

Actualment, disposem d'una quantitat d'aigua suficient per abastir als set mil milions de persones que habitem el planeta⁵. Però, aquesta aigua, està mal distribuïda cuidada i explotada. A més, les previsions de futur ens avisen que, en menys d'una dècada, la meitat de la població mundial viurà en zones amb escassetat d'aigua⁶ i que, per al 2050, la demanda d'aigua haurà augmentat en un 55%⁷.

Per això, hem de fer servir aquest bé global amb respecte i ser conscients de quins productes dels que consumim, suposen un ús excessiu d'aquest. Hem de conservar, protegir, garantir i permetre una justa distribució de l'aigua. I, com a ciutadans polítics, reivindicar un contracte social que blindi l'aigua, més enllà d'interessos privats.

Per què no hi ha aigua per a tots? Un recurs disputat

Per les singularitats d'aquest bé, l'aigua està supeditada a diferents interessos, subjectes tots ells a lògiques molt particulars: des del nivell personal, passant pel jurídic, polític, econòmic, tecnològic i geopolític. És a dir, l'aigua no és un recurs exempt de disputes, especialment, allà on escasseja.

La influència del medi en la pressió hídrica és un altre focus de conflictes. Hi ha zones millor disposades per les seves condicions meteorològiques, climàtiques, físiques o de recursos i, zones més ermes i pitjor disposades. A més, el canvi climàtic està agreujant especialment les zones que ja venien manifestant mancances aquíferes⁸.

En el panorama geopolític (entre països), els recursos hídrics compartits també suposen freqüents focus de tensió. Existeixen al voltant de 276 rius transfronterers. Per continents: Àfrica 64, Amèrica del Nord 46, Àsia 60, Europa 68, Amèrica del Sud 34. Aquestes aigües compartides són molt susceptibles de generar conflictes i tensions. És a dir, l'aigua és un recurs fortament

3 Laudato Si. p. 26 http://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si_sp.pdf

4 Agua accesible <http://www.laenergiadelcambio.com/como-esta-distribuida-el-agua-del-planeta>

5 Agua para todos pero no para todo. http://www.eldiario.es/zonacritica/Agua_6_368223185.html

6 OMS, Agua, Datos y cifras <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs391/es/>

7 UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002269/226961S.pdf>

8 Cambio Climático y agua <http://www.greenfacts.org/es/recursos-hidricos/recursos-hidricos-foldout.pdf>

disputat, on, en general, els que més malparats surten són aquells amb una capacitat organitzativa menor, que són, aquelles persones de països amb seguretat juridicopolítica feble (els països empobrits). En números, estem parlant de 768 milions de persones sense accés a fonts d'aigua millorades, 2.000 milions sense accés a aigua potable i 2.500 milions de persones sense accés a sanejament ⁹.

Persones regions i consum, aterrant les dades en el global (l'evidència de la desigualtat)

Les regions amb menor accés a aigua per persona, coincideixen amb ser les més empobrides: (Sud d'Àfrica, Amèrica Central i del Sud, Índia i Xina). El consum mitjà global se situa en uns 1.240 m³ per persona / any. Països com Espanya, gairebé arriben a doblar aquest consum acostant-se als 2.500 m³ per persona / any.

A l'Àfrica, hi ha regions on la mitjana de disposició d'aigua diària per persona ronda els 10 litres, mentre que a Espanya, consumim de mitjana uns 171 litres / dia.

Repartiment d'aigua per països segons renda per càpita

	Renda Alta	Renda Baixa	Mitjana Mundial	Espanya	U.E.
AGRICULTURA	30	82	77	62	21
INDUSTRIA	59	10	22	25	63
CONSUM HUMÀ	11	8	8	12	16

Dret humà a l'aigua i sanejament

El dret humà a l'aigua i sanejament s'emmarca dins dels drets Econòmics, Socials i Culturals¹⁰. Actualment hi ha quatre tractats internacionals de diferents camps dels Drets Humans que vinculen i generen obligacions específiques per blindar l'accés a l'aigua de certs grups (Discriminació cap a la dona, Infància, Condicions laborals i discapacitat)¹¹.

El dret humà a l'aigua i sanejament ha de complir sis aspectes fonamentals¹²:

1. No hi ha dret a l'aigua sense llibertat d'accés a fonts d'aigua o sanejament, especialment a aquelles considerades tradicionals. Tampoc hi ha llibertat si es contaminen els recursos hídrics destinats al consum.
2. No hi ha dret a l'aigua sense prestacions bàsiques que garanteixen un mínim d'aigua potable per persona al dia per cobrir el consum i sanejament.
3. El dret humà a l'aigua implica que, el consum sigui continu i suficient per sustentar un tipus de vida digna a la llar (segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS) entre 50 i 100 litres / dia). Ha de posar-se especial atenció a aquells col·lectius vulnerables com les dones embarassades, els nens i nenes, els malalts i malaltes de VIH.
4. L'aigua ha de ser saludable, estar exempta de paràsits i microbis i gaudir d'un color i olor acceptables.

⁹ UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002269/226961S.pdf>

¹⁰ Derechos Humanos -Agua: <http://www.derechoshumanos.net/derechos/#agua>

¹¹ ONU HABITAT. El derecho al Agua .p. 9 <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet35sp.pdf>

¹² Ibid. p. 12

5. L'accés a serveis d'aigua ha de reunir certes condicions. Segons l'OMS, la distància màxima pel que fa a fonts d'aigua potable, quan no hi ha aigua potable a casa, ha de ser d'1 quilòmetre, perquè la vida pugui desenvolupar-se en condicions normals.
6. Finalment, l'accés a l'aigua és inalienable i hauria de ser igual per a qualsevol persona o grup.

Quadre dels requisits de l'aigua per promoure la salut¹³

Nivell de servei	Medició de l'accés	Necessitats ateses	Nivell de l'efecte a la salut
Sense accés (menys de 5 dia))	A més de 1.000 metres de distància del lloc de recollida d'aigua (30 min. o més)	Consum: no es pot garantir Higiene: no és possible (tret que es practiqui a la font)	Molt alt
Accés bàsic (menys de 20 litres/dia)	Entre 100 i 1.000 metres de distància del punt de recollida d'aigua (15-20 min.)	Consum: s'ha d'assegurar Higiene: el rentat de mans i la higiene bàsica de l'alimentació és possible; és difícil garantir la bugaderia i el bany tret que es practiqui a la font	Alt
Accés mitjà (al voltant dels 50 litres/dia)	Aigua proveïda a través d'una aixeta pública. A 100 metres o 5 minuts. del punt de recollida.	Consum: assegurat Higiene: la higiene bàsica personal i dels aliments està assegurada; s'ha d'assegurar també la bugaderia i el bany	Baix
Accés òptim (100 litres al dia o més)	Aigua proveïda de manera contínua a través de diverses aixetes.	Consum: s'atenen totes les necessitats Higiene: s'han d'atendre totes les necessitats	Molt baix

Accés a l'aigua i salut de la infància

Les conseqüències de l'aigua en mal estat són devastadores per als grups vulnerables dels països empobrits (dones embarassades, menors, ancians i malalts). L'OMS recull unes 25 malalties directes relacionades amb l'aigua en mal estat¹⁴.

El 80% de la mortalitat infantil mundial té el seu origen en malalties relacionades amb l'aigua en mal estat¹⁵ (en països empobrits l'aigua en mal estat suposa un 90% de la mortalitat infantil¹⁶). Uns 4.000 nens moren diàriament per còlera, diarrea etc.¹⁷, malalties que en els països rics hem oblidat per complet.

13 OMS taula http://www.who.int/water_sanitation_health/diseases/wsh0302/es/

14 OMS malalties http://www.who.int/water_sanitation_health/diseases/diseasefact/es/

15 Notícia 2011 <http://www.elmundo.es/elmundo/2011/11/18/solidaridad/1321616504.html>

16 ONU Hàbitat. L'aigua a la infància. p. 23

17 Unicef. Supervivència Infantil <http://www.unicef.es/infancia/supervivencia-infantil>

La salut dels nens i nenes està directament relacionada amb el consum d'aigua potable. Una aigua en mal estat impedeix el correcte desenvolupament immunològic del nen i de la nena, llastrant la seva salut de per vida.

D'altra banda, l'aigua en mal estat implica altes concentracions d'insectes perillosos, en determinades zones tropicals, com són els mosquits transmissors de malària que afecten principalment als nens i nenes.

El nostre impacte en la qualitat de l'aigua. Què estem perdent?

Al llarg de l'últim segle la qualitat de l'aigua s'ha vingut reduint d'una manera alarmant. Clara mostra d'aquesta circumstància és que des de 1970 s'ha reduït un 25% la mida de les poblacions de peixos en aigua dolça¹⁸. El culpable d'això és l'ésser humà, que ha generat l'escalfament global, l'abocament sistemàtic de residus a l'aigua (sobretot en països empobrits) i la pesca intensiva. Això afecta tant al consum humà com a la pèrdua de biodiversitat i la destrucció d'ecosistemes.

Si ens preguntem a qui afecta en major mesura aquesta situació, ens trobarem amb que són les famílies amb menys recursos dels països empobrits, les que a causa de les laxes regulacions en matèria mediambiental, estan desprotegides davant els excessos ecològics de les grans empreses. Es contaminen llacs, rius, canals emmalaltint així a la gent que hi viuen i matant la biodiversitat que els dona de menjar. La cançó de rap Kodaikanal Won't de Jhatkaa, dona bon exemple d'això. (<https://www.youtube.com/watch?v=nSal-ms0vcl>).¹⁹

Efecte dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni a l'aigua

L'Objectiu de Desenvolupament del Mil·lenni número 7 "Garantir la sostenibilitat del medi ambient" fixava per al 2015 que l'accés a fonts d'aigua millorada hauria d'arribar al 91% de la població mundial. La realitat és que, l'escassetat d'aigua segueix afectant prop del 40% de la població mundial²⁰. És cert que queda molt camí per recórrer i que, davant desafiaments tan sensibles, tots els esforços mai semblen suficients.

Fent balanç, gràcies als ODM, en el camp de l'aigua s'ha aconseguit que des de 1990, 2.000 milions de persones hagin millorat la seva situació a l'habitatge gràcies a la implementació d'instal·lacions de sanejament adequades. S'ha ampliat l'accés d'aigua potable a una població que s'estima en 2.300 milions de persones (OMS-Unicef). Aquesta ampliació d'accés a l'aigua potable, ha tingut molt a veure amb la reducció de la mortalitat infantil, així com amb la reducció de la mortalitat materna. En total, des de 1970 s'ha reduït en un 64% mortalitat infantil i un 45% la mortalitat materna.

Però, aquestes dades no són ni de lluny suficients i cal seguir treballant per aconseguir fer extensible l'accés a l'aigua a tota la població mundial.

Repensar els hàbits de consum en el món occidental

Encara que a dia d'avui disposem d'aigua, ningú ens garanteix que de cara al futur aquesta situació es mantingui igual. Hem de començar a repensar com fem servir aquest preuat bé en la nostra vida quotidiana. No serveix de res reclamar convenis internacionals que blindin aquest bé, si nosaltres continuem sent malgastadors en el nostre entorn..

18 Noticias Mallorca <http://www.noticiasmallorca.es/noticias/Actualidad/2015/09/19/46054-3217054.php>

19 Ej: Canal kodai India (Rap) <https://www.youtube.com/watch?v=nSal-ms0vcl>

20 Cooperación eficaz, El Microscopio de la AOD <http://www.maine1.org/cooperacioneficaz/?p=1033&gclid=CKeK9aC1wsgCFReZGwodpvUliA>

A Espanya, és al bany i a la cuina, on més aigua consumim diàriament²¹.

Hi ha senzilles pràctiques per estalviar aigua.

- Al bany²²:
 - Dutxar-se (gasta de 50 a 100 litres)
 - Utilitzar la banyera (gasta de 150 a 250 litres)
 - Deixar córrer l'aigua mentre et raspalles les dents (gasta 25 litres)
 - Reparar les aixetes i les cisternes que gotegen (estalvia de 90 a 100 litres / dia)
 - Introduir elements que ajudin a l'estalvi, com filtres a les aixetes ...

Tot això pot suposar un estalvi de milers de litres al mes.

- A la cuina:
 - Fer servir un recipient per ensabonar i un altre per aclarir els coberts (estalvia 115 litres)
 - Reparar les fuites en aixetes (estalvia 90 litres / dia)
 - Descongela sota l'aixeta (gasta 22 litres per aliment)
 - Utilitzar la rentadora a plena càrrega (estalvia 100 litres)
 - Utilitzar el rentaplats a plena càrrega (estalvia 40 litres)

Més enllà d'aquestes accions d'ús directe, hem de tenir present que, amb els nostres ***hàbits quotidians de consum***, podem incidir en el rumb que volem que prenguin les empreses. Ja que tot el que consumim, requereix en el seu procés de producció milers de litres d'aigua. Per exemple, **una samarreta de cotó** ha necessitat en totes les fases de fabricació (des de la matèria primera fins el seu resultat manufacturat) **uns 4.000 litres d'aigua**, i **un parell de sabates uns 8.000 litres²³**.

I pel que fa als aliments, carns, formatges i, determinades fruites, comporten usos intensius d'aigua que podrien reduir-se racionalitzant el consum. Consumir carn tots els dies no és necessari, és un costum mal adquirit. Un exemple d'això: **menjar-nos una hamburguesa significa haver necessitat 2.500 litres d'aigua²⁴**.

Els nostres hàbits repercuteixen més enllà de l'entorn -La Relació Nord- Sud

Prenguem ara consciència de les conseqüències que per a altres comporta la nostra manera d'usar l'aigua al Nord. L'aigua està present en tots els processos productius industrials. Hem de, per això, fer un ús responsable del nostre consum i implicar-nos amb aquells processos la producció dels quals també sigui responsable; és a dir, la que afecti menys o gens a tercers. Especial atenció hem de prestar a aquells productes que s'elaboren a països empobrits doncs, les seves conseqüències són especialment greus per als seus habitants.

El sector de l'alimentació, és un cas paradigmàtic en aquesta matèria. A més de contaminar en excés²⁵, necessita molta aigua per a la seva producció. Això implica un ***impacte a milers de quilòmetres***, vulnerant així els drets humans de les persones que hi habiten. Es destrueixen milions d'hectàrees

21 Ibíd. Inf_ecol_acc

22 Ibíd. Inf_ecol_acc

23 Huella hídrica de las naciones. http://hispagua.cedex.es/sites/default/files/especiales/especial_huella_hidrica/necesidades.htm

24 Consum d'aigua per productes <http://fotos.subefotos.com/8acd17036568afbb7b561f420d88eb2fo.jpg>

25 FAO <http://www.fao.org/Newsroom/es/news/2006/1000448/index.html>

L'any per intensificar la producció d'aliment de bestiar, i **això suposa pèrdua de sòl, pèrdua de biodiversitat i despesa d'aigua per a productes que es vendran a milers de quilòmetres de distància**. Parlem d'expropiació, abusos per part d'empreses corruptores que acaparen terres, de governs corruptes que les venen, **contaminació de l'aire** i, el que ens ocupa en aquest apartat, **contaminació d'importants reserves d'aigua**, com a resultat de l'abocament d'escombraries i tòxics que afecta els aqüífers. Però no s'ha de caure en el desànim i hem de recordar que amb les nostres accions, podem començar a frenar i invertir la tònica d'allò que és insostenible.

“La tala de boscos per crear pastures és una de les principals causes de la desforestació, especialment a Llatinoamèrica, on per exemple el 70 per cent dels boscos que han desaparegut a l' Amazones s'han dedicat a pastures. FAO”

DRETS DE LA INFÀNCIA I L'AIGUA

Dret a la Vida

Segons l'ONU, les morts anuals per consum d'aigua contaminada superen en volum a les morts per guerra i violència. Sobreviure o créixer en bones condicions, sense aigua neta és una loteria per a milions de nens i nenes. Al voltant d'uns 4.000 nens i nenes moren al dia per un accés a fonts d'aigua en mal estat. Segons l'OMS són necessaris entre 50 i 100 litres d'aigua per persona i dia per mantenir una vida digna i entre 20 i 40 per subsistir amb risc.

Dret a l'Educació

La distància que de mitjana han de recórrer les dones joves de les zones rurals d'Àsia i Àfrica per accedir a fonts d'aigua ronda els 6 km²⁶. **Aquesta tasca imposada, suposa l'exclusió del sistema educatiu de la meitat de la població jove, fonamentalment de les dones**. Hi ha una relació directa entre el nivell educatiu de la mare, la qualitat de vida i l'esperança de vida de la seva família. Per exemple, pel que fa al dret a l'educació, quan les institucions educatives no compten amb serveis higiènics separats per a les nenes, molts pares no permeten a les seves filles assistir a l'escola, especialment una vegada que han començat a menstruar.²⁷

Dret a la Alimentació

L'agricultura i la ramaderia depenen directament de l'ús de fonts d'aigua. De fet, quan observem el consum d'aigua per sectors als països empobrits, veiem clarament que el seu ús principal va destinat a l'agricultura. El preocupant d'aquest assumpte és que segons la FAO (Food and Agriculture Organization, de les Nacions Unides) 873 milions de persones de països empobrits pateixen desnutrició, molta de la qual està directament relacionada amb la poca disposició d'aigua per a producció d'aliments. Si la desnutrició és crònica a la infància, el llast és de per vida. Unicef estima que a l'any hi ha una mitjana de 200 milions de menors desnodrits²⁸. La manca d'accés a l'aigua és una causa subjacent directa en la desnutrició infantil²⁹.

Dret a la Salut

La higiene i les bones condicions de l'aigua són dos dels factors principals que influeixen en la qualitat de la salut. A dia d'avui, 2,6 milions de persones no tenen accés a instal·lacions de sane-

26 ONU Hábitat. El derecho al agua. p. 10 <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet35sp.pdf>

27 Ibíd. p. 17

28 Unicef. Desnutrición infantil. Causas, consecuencias y estrategias para su prevención y tratamiento (2011) <https://www.unicef.es/sites/www.unicef.es/files/Dossierdesnutricion.pdf>

29 Ibíd. p. 6.

jament bàsiques. Recordem que l'aigua en condicions no aptes per al consum humà és una de les principals causes de mort de nens menors de 5 anys. Si parlem del consum, són 884 milions de persones al dia, les que no tenen accés a fonts d'aigua segures (OMS-Unicef).

Dret a la Identitat

Les persones que no tenen accés a l'aigua solen ser les més pobres. No tenir accés significa, en moltes ocasions, haver de proveir-se d'aigua a través dels mínims ingressos de què disposen. Per a la infància, això significa haver de deixar de banda la formació en habilitats, que els garantirien el desenvolupament del dret a la identitat, com l'educació o el desenvolupament personal íntegre. Sense aigua, es modifica la vida, la relació amb l'entorn i amb els altres, i això altera la pròpia identitat personal i col·lectiva.

Dret a la Llibertat

La manca d'aigua allunya els nens i nenes de l'educació i els emmalalteix. Interfereix directament aquesta situació en la seva capacitat d'adquirir la formació necessària per conèixer reivindicar i gaudir dels drets de llibertat, associació i opinió.

El dèficit de llibertat associat a la recerca d'aigua, descansa habitualment sobre les espatlles de les nenes i dones. En l'àmbit rural africà, el 40% de les dones es veuen obligades a haver d'anar a la recerca d'aigua.

Dret a la Protecció

La manca d'infraestructura sanitària i el fet d'haver de recórrer grans distàncies a la recerca d'aigua en zones conflictives, exposa a les dones, les nenes i els nens, a tot tipus de vulneracions dels seus drets. Tot i que alguns països no puguin cobrir les necessitats en matèria de protecció dels seus habitants, hi ha convenis internacionals que marquen un full de ruta al voltant del tracte en relació amb aquest recurs.

Estudi de cas. Tami: la recuperació de l'aigua i la biodiversitat³⁰

El sistema de petites preses, construïdes pels germans de La Salle, al poblat togolès de Tami, ha aconseguit portar de tornada la vida animal i vegetal a la regió. A dia d'avui han tornat a la zona tipus d'aus que feia molt, per la sequera, que no es veien. A més pel que fa a l'agricultura, el sistema de recollida d'aigües permet arribar a l'època seca amb unes reserves d'aigua suficients per mantenir la producció de diferents sembrats.

Igual, o més important, que l'aportació i el coneixement tècnic que permeten materialitzar l'obra, és la filosofia que s'amaga darrere del projecte. Una filosofia de fer les coses molt a poc a poc, en funció de les necessitats identificades pels propis vilatans. Una manera d'operar en funció de l'experiència adquirida que potencia l'interès que raja del coneixement real. Una gran infraestructura, sense coneixement d'ús, sense demanda, és un projecte abocat al fracàs. Cal un pou, un substrat, que permet l'aprenentatge d'un procedir, abans de seguir avançant. Aquest creixement, involucra a totes les parts de la societat i, encara menys vistós, té la virtut de descansar sobre uns fonaments més sòlids, davant puntuals contingències, perquè per sobre de la infraestructura està el coneixement de com s'ha arribat a ella i de la seva forma d'ús.

Un meticulós estudi sobre la biodiversitat de les aus, elaborat per Ignasi Oliveras el 2013 durant la seva estada al Centre de Formació Rural de Tami, identifica unes 120 aus en un territori de 96

30 INFORME I BLOG

<https://docs.google.com/a/ucm.es/file/d/0ByJ2iHex0ld9YmhKNUg1bzZDZmM/edit?pli=1>
<http://acontratorrent.blogspot.com.es/search/label/togo>

hectàrees, es considera que, per ser un ambient relativament sec, és una cosa notable. Diu que gran part d'aquesta situació ve motivada per l'existència de les cinc petites preses que aconseguen humitejar l'ambient i doten de riquesa al medi.

2. ACAPARAMENT DE TERRA, EXTRACTIVISME, AGRICULTURA I BIODIVERSITAT

“Les economies d'escala, especialment en el sector agrícola, acaben forçant als petits agricultors a vendre les seves terres o a abandonar els seus cultius tradicionals. Els intents d'alguns d'ells per avançar en altres formes de producció més diversificades acaben sent inútils per la dificultat de connectar-se amb els mercats regionals i globals o perquè la infraestructura de venda i de transport està al servei de les grans empreses”

Carta Encíclica Laudato Si'

Introducció

L'espoli de terres és una trista realitat en els països de seguretat jurídica feble. Continents com Àfrica, Àsia i certes regions d'Amèrica Llatina pateixen aquesta terrible pandèmia que devora, a preu de saldo, els recursos del demà de milions de persones. Els més vulnerables són els que més pateixen aquesta situació; dones embarassades, menors, malalts i malaltes i ancians i ancianes, han de enfrontar-se al desplaçament forçós, la destrucció del seu medi ambient i de la manca de treball a la qual condemnen els monocultius mecanitzats. A més, les comunitats rurals no solen disposar de mitjans, recursos i coneixements suficients per conèixer les normatives que permeten l'espoli. Arribat el cas, tampoc solen disposar del temps i recursos per enfrontar-se a un entramat burocràtic. Finalment han d'abandonar les seves terres, sent l'Àfrica un cas paradigmàtic en aquest assumpte. Els responsables d'aquesta situació som els consumidors de productes d'empreses poc responsables, les mateixes empreses insensibles que s'aprofiten de situacions de vulnerabilitat estructural, i els governs corruptes que anteposen uns ingressos puntuals a les necessitats i la salut de la seva població.

L'acaparament, causes i conseqüències

El acaparament de terres és l'adquisició de grans extensions de terreny sota condicions poc transparents i que vulnereu els Drets Humans³¹.

Bancs, grans empreses i fons privats d'inversió, s'aprofiten de la situació fràgil dels països empobrits per a, diàriament, comprar milers d'hectàrees fèrtils³². Aquest, és un negoci tan rendible que ningú repara en les conseqüències per als que habiten aquestes terres. Les zones que es compren són riques en recursos, però poc explotades per part de les poblacions que hi viuen.

31 Oxfam 2012 "NUESTRA TIERRA, NUESTRAS VIDAS" Tiempo muerto para la compra masiva de tierras.https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bn-land-lives-freeze-041012-es_1_3.pdf p.5

32 GRAIN (2012) ¿Quiénes están detrás del acaparamiento de tierras? Una mirada a algunas de las personas que buscan llevar a cabo los grandes acaparamientos de tierras agrícolas a nivel mundial. https://www.grain.org/es/article/entries/4636-quienes-estan-detras-del-acaparamiento-de-tierras?_preview=1

Les terres s'acaparen principalment per explotar recursos miners i per produir agrocombustibles, aliment per a la cria d'animals, i en menor quantitat, aliments per al consum humà.

Els camperols que habiten zones recentment explotades, tenen la possibilitat de passar a treballar per a l'empresa en qüestió que els ha expulsat, per un sou indigne, sovint sense drets laborals mínims; el que vindria a ser un nou tipus de règim feudal. Però la majoria de les vegades això no passa perquè els grans monocultius extensius estan altament tecnificats i requereixen de poca mà d'obra i molt especialitzada (la qual no es produeix a l'àmbit rural). **L'acapament de terres de 2007 a 2012 ha estat de deu milions d'hectàrees anuals.** Això afecta a milions de persones a l'any que perden el seu accés tradicional als recursos que els permeten sobreviure³³.

A més de l'expropiació als seus ciutadans, al no disposar d'unes regulacions mediambientals prou fortes, els països empobrits carreguen amb materials industrials obsolets. Aquests contaminen i són perillosos per als treballadors i la pròpia gent que hi habita.

Dades que ens interpel·len. El cas paradigmàtic de l'Àfrica

A l'Àfrica, cada compra de més de 10.000 hectàrees afecta de mitjana a 5.000 famílies. **Actualment hi ha més de 72 milions d'hectàrees acaparades, xifra que augmenta a cada moment.** Una de les zones més cotissades a l'Àfrica és la franja subsahariana, per la seva fertilitat i abundància de recursos, i una mica més al sud, pels seus recursos miners. El centre d'Àfrica també està en perill.

Durant l'última dècada s'ha acaparat en aquest continent una quantitat de territori que equival a la mida de Kenya³⁴. Per la seva situació de vulnerabilitat institucional, jurídica, política i econòmica, Àfrica, ha estat el continent que més ha estat perjudicat per les compres massives de terres durant l'última dècada³⁵.

El procés d'acapament presenta certs patrons respecte a l'ús de la violència. L'empresa pacta amb líders regionals la compra d'una gran extensió de terreny i les forces de seguretat privades d'aquestes o l'exèrcit, per ordre de l'Estat, serà qui s'encarregui d'expulsar a la gent. Tots aquests procediments legals s'escuden en una sèrie de normatives sobre el registre de la propietat de la terra. En teoria, els pagesos haurien d'anar a la capital i tramitar, a través de tot un complex conglomerat de burocràcies, els seus drets sobre una terra que han treballat durant generacions. Aquest tipus de tràmits (el trànsit del tradicional dret consuetudinari d'usos i costums al dret convencional), no és més que la cristallització de la desigualtat, d'un sistema creat per robar la terra als seus legítims propietaris mitjançant la llei, però no mitjançant la raó, la justícia, ni els principis de les Nacions Unides o dels DDHH. Recordem que demanen una sèrie d'aptituds en la persona que, en general, l'agricultor o la senyora amb diversos fills, de l'àmbit rural, no solen reunir. (Vídeo Exemple³⁶).

El 80% de les persones en el continent africà depenen de l'agricultura familiar d'àmbit rural³⁷.

Països que ocupen, països ocupats i organismes internacionals

- **Els països que més terres acaparen** són: Xina, Índia, Aràbia Saudita, els Emirats Àrabs, Qatar, Corea del Sud, EUA i Brasil³⁸.
- Dins el **continent europeu**: Regne Unit, Alemanya, Itàlia, França, Noruega i Espanya.

33 Cip-ECOSOCIAL (2012). Acaparamiento de tierras, el nuevo expolio p. 10.

34 Oxfam 2012 "NUESTRA TIERRA, NUESTRAS VIDAS" Tiempo muerto para la compra masiva de tierras.

35 Ibíd. p. 2.

36 Detener el acaparamiento de tierras por la vida, la tierra y la justicia en Uganda. <https://www.youtube.com/watch?v=fN9YN8c3B9o>

37 Ecologistas en Acción (2012). Acaparamiento de tierras. <http://www.ecologistasenaccion.org/article23619.html>

38 Ecologistas en Acción (2012). Acaparamiento de tierras.

- **Els països africans les terres dels quals han estat ocupades** en major mesura són: Kenya, Etiòpia, Moçambic, Ghana i Uganda.

A l'última dècada les terres acaparades ronden els 200 milions d'hectàrees. És a dir, la superfície d'un camp de futbol cada segon³⁹.

Pel que fa a les institucions, a causa de les pressions des de diferents plataformes, el Banc Mundial va començar a mitjans de 2012 a involucrar-se amb el problema que planteja l'acaparament de terres⁴⁰. Això ha significat un gran avanç, ja que durant la crisi alimentària de 2007-2008, el Banc Mundial era el principal impulsor que abanderava la causa de deixar en mans dels mercats internacionals i la inversió estrangera privada, la sobirania alimentària dels pobles, criticant així els projectes d'autoabastiment local⁴¹. Les conseqüències d'aquestes pressions, en els països que van cedir són ben conegudes.

D'altra banda, es dona la paradoxa que a dia d'avui es produeixen més aliments que mai abans a la història (segons la FAO, per proveir a prop de 12 mil milions de persones, quan en realitat som 7 mil milions), i curiosament és quan més nombre de persones pateixen desnutrició. La fam s'ha tornat sistèmica, cosa mai abans vista a la història de la humanitat.

Si recordem la campanya anterior **"El menjar no es llença"** veurem com de costosa és aquesta situació, en tant que, segons la FAO, més d'un terç dels aliments que generem es llençaran sense consumir⁴².

Una de les zones més codiciades d'Àfrica és la franja subsahariana per la seva fertilitat i abundància de recursos, i una mica més al sud, pels seus recursos miners. El centre d'Àfrica també està en perill.

Sobirania alimentària, monocultiu i impacte ecològic

La lluita per la sobirania alimentària, ha de ser una lluita de tots els pobles del món. La sobirania alimentària no és més que el dret que cada poble ha de tenir a l'hora de definir i gestionar les seves pròpies polítiques agropecuàries i d'alimentació, així com de protegir els seus productes locals enfront dels que vénen de fora i que moltes vegades desestabilitzen el seu mercat i la seva economia productiva. Per tant, a decidir en quina mesura volen ser autosuficients.

Les conseqüències de l'acaparament de terres recauen sobre les persones, però a més ho fan violentament sobre el medi ambient. No hem d'oblidar el dany ecològic que suposen els monocultius extensius: es perd biodiversitat, llavors ancestrals, es contaminen cultius amb els pesticides regats per avionetes, es desvien rius, s'esgoten i contaminen aqüífers... La pèrdua de la biodiversitat és una de les principals causes d'exposició a la pobresa a l'àmbit rural. I a nivell nacional, un país molt especialitzat en productes destinats a l'exportació i sense valor afegit, acaba sent una llosa al desquadrar la balança econòmica, a causa de les importacions.

La privatització de grans parcel·les de terra a la perifèria, té també **efectes socials**

1. Tall de camins habituals de pas,
2. Aïllament i arraconament dels camperols propers als monocultius que volen resistir amb els seus cultius tradicionals,

39 Oxfam. (2012). CRECE. Pide al Banco Mundial que detenga el acaparamiento de tierras <http://www.oxfamintermon.org/es/campanas/proyectos/crece-pide-al-banco-mundial-que-detenga-acaparamiento-de-tierras>

40 Oxfam. (2012). CRECE. Pide al Banco Mundial que detenga el acaparamiento de tierras.

41 Grain. ¿Quiénes están detrás del acaparamiento de tierras? / Banco Mundial https://www.grain.org/es/article/entries/4636-quienes-estan-detras-del-acaparamiento-de-tierras?_preview=1#l

42 Esther Vivas. Blog. ¿La agricultura campesina y ecológica puede alimentar al mundo? <http://esthervivas.com/2014/05/20/la-agricultura-campesina-y-ecologica-puede-alimentar-al-mundo/>

3. Accés restringit a recursos com l'aigua, els boscos, les terres comunals, els espais de culte.
4. Pèrdua dels sabers tradicionals i la desidentificació progressiva amb el territori.

La pèrdua d'una economia agrícola, de terres i biodiversitat suposen directament la fi del control i del dret sobre la sobirania alimentària. I aquesta no ha de ser tan sols una reivindicació per a unes famílies que de la nit al dia ho perden tot. La defensa de la propietat de la terra per tradició i la defensa de la sobirania alimentària, repercuteixen en el bé de tot el planeta. I és que només el 30% de la terra fèrtil del món, la que treballen els petits camperols, produeix el 65% del menjar. I aquesta és més diversa, nutritiva i saludable⁴³. La indústria agroalimentària devora terres, però no té un pla clar per alimentar les persones amb productes de la terra, i sí, per alimentar el bestiar, l'aviram, i sobretot alimentar els vehicles amb els agrocombustibles. I ja coneixem les conseqüències d'aquest model pel que fa a l'aigua i l'escalfament global.

Una altra de les raons de la pèrdua de sobirania a l'Àfrica ha estat la inundació de mercats locals amb productes provinents d'economies protegides del Nord. Sembla increïble que un producte ben elaborat, amb totes les garanties sanitàries, amb salaris del Nord i amb un desplaçament llarg fins a Àfrica, costi més barat que un producte local. Això s'explica perquè els governs o institucions dels països rics, subvencionen alguns productes amb la intenció d'inundar determinats mercats: **competència deslleial**.

En el cas africà en concret, l'obligació del BM i el FMI d'obrir les seves fronteres al comerç exterior a mitjans dels vuitanta, com a condició al pagament del deute, va rebentar els mercats locals interns. L'agricultura local no va poder competir amb qualitat, preu i prestigi dels productes d'Europa i va acabar molt danyada. Aquesta va ser la primera onada d'acaparament modern. Aquest procés es coneix amb el nom de **dumping**.

El sector agroalimentari és de vital importància a nivell social, ja que afecta l'organització estructural de les famílies a diferents nivells. Les conseqüències del neoliberalisme en aquest sector, a part de l'acaparament de terra, ha estat la pressió sobre els agricultors locals de plantar amb llavor transgènica per ser competitius. Això crea una dependència econòmica cada temporada per comprar el pack de llavors, fertilitzants i pesticides. El resultat, sovint, és l'endeutament dels propis pagesos, fet que priva les seves famílies de disposar de serveis tan bàsics com la salut, o la pròpia educació.-

S'està matant la biodiversitat, això multiplica la fam i genera diverses formes de desnutrició, segregació i desigualtat. I és letal en un continent on l'agricultura familiar suposa el 80% de l'aliment del continent.

DRETS DE LA INFÀNCIA, ACAPARAMENT DE TERRES I LA DESTRUCCIÓ DE SOBIRANIA ALIMENTÀRIA

Dret a l'Alimentació

Aquest és un dels drets més violats. La pèrdua de terres cultivables, així com la reducció significativa de la biodiversitat, generen greus exposicions a la fam de dones i menors. Un exemple d'això es troba a Guatemala, concretament en el Valle del Polochic⁴⁴. Després dels desallotjaments el 2011, 6 de cada 10 menors han estat patint episodis de desnutrició crònica.

43 La Vanguardia. La contra. *Los pequeños campesinos refrescarían el planeta*. <http://www.lavanguardia.com/lacontra/20130123/54362244076/la-contra-henk-hobbelink.html>

44 Oxfam. 6 de cada 10 niñas y niños de las familias desalojadas del Valle del Polochic (Guatemala) sufren desnutrición crónica <http://www.oxfamintermon.org/es/campanas/proyectos/polochic-firma-ahora-por-desalojos>

Dret a la Vida

Tant l'acaparament, com la pèrdua de biodiversitat, interfereixen en aquest dret afectant la situació de milions de persones que es transformen en desplaçats dins dels seus propis països.

Dret a la Educació

La destrucció d'infraestructures en el poblat, unit a l'obligació de desplaçar-se, canviar de llar i començar de nou, moltes vegades, en ciutats totalment desconegudes per a la família / comunitat, dilaten seriosament la formació educativa dels nens i nenes.

A més, l'educació que reben els desplaçats, no conserva els sabers tradicionals el que implica la pèrdua de la diversitat cultural del nostre planeta⁴⁵.

La implantació del model agroindustrial suposa l'endeutament de milers de camperols, afectant així l'accés a l'educació dels seus fills / es.

Dret a la Salut

A part del xoc que suposa un canvi violent i brusc de lloc i manera de vida, la salut es ressent en termes de conflictes psicològics. Culturalment no hem de perdre de vista el fort lligam que tenen les comunitats rurals amb la terra. La identitat personal i familiar està anclada a ella. Separar violentament a una persona de la seva terra és poc menys que condemnar-lo, a més de a la fam i la pobresa, a tot un seguit de desordres psicosocials greus.

A més, la falta d'aliment constant, suposa un greu perjudici en el desenvolupament dels menors i les mares embarassades i els malalts.

Dret a l'Aigua

La privació de l'aigua es fa efectiva amb els abusos de l'acaparament i la instauració de monocultius en una regió. A més, les terres a les que han d'emigrar els desplaçats són les més seques, les úniques que queden lliures precisament per no tenir aigua. L'aigua és essencial per al desenvolupament saludable dels menors. La deshidratació en ells, pot afectar el seu desenvolupament físic i mental de manera irreversible. Els nadons i els nens i nenes tenen més necessitats i són més vulnerables que els adults. És per això que les malalties causades per beure aigua contaminada tenen conseqüències desastroses en la salut dels més petits. De fet, l'absència d'aigua potable i d'instal·lacions de sanejament adequades, són unes de les principals causes de mort de nens de menys de 5 anys en els països en vies de desenvolupament.

Dret a la Identitat

La situació d'exclusió, comporta en els menors, una sensació de confusió que impedeix una correcta formació de la seva identitat. Al final, no pertanyen ni a la terra d'on han estat expulsats, ni a la nova on van a parar. Aquest tipus de situacions, no fa sinó exacerbar amb més violència les diferències ètniques i augmentar radicalismes amb els que després és molt complicat lidiar. La confusió té resultats impredecibles en els joves.

Dret a la Llibertat

La llibertat queda truncada en el moment en què el menor i la seva família són expulsats de la terra en què han viscut sempre i obligats a buscar-se la seva sustentació de nou.

Dret a la Protecció

La desprotecció és total. Dins del seu propi país el nen patirà situacions de refugiat. La seva qualitat de vida baixarà i l'empara que li puguin proporcionar els seus, també ho farà.

45 Cip-Ecosocial Acaparamiento de tierras, el nuevo expolio p. 17

QUÈ PODEM FER NOSALTRES?

Des de la força de lo personal

1. Informació sobre el lloc de procedència i maneres d'elaboració dels productes que consumim.
2. Presa de consciència de les repercussions dels nostres hàbits de consum.
3. Alimentar un esperit crític que qüestionï la nostra forma d'actuar.
4. Canviar els nostres hàbits de consum qüestionant l'economia convencional.
5. Cercar productes de consum i financers alternatius.
6. Utilitzar les noves tecnologies com a forma de planejar estratègies i eines d'acció i seguiment. (Per exemple, sota la plataforma #Poletika es pot fer un seguiment de les promeses electorals i organitzar-se per fer pressió quan no es compleixin).
7. Participar individualment o col·lectivament en cooperatives de consum.

Des de la força del que és col·lectiu

1. Col·laborar en ONGs mitjançant el voluntariat o mitjançant aportacions econòmiques
2. Donar suport a les accions de diferents moviments socials que porten dècades lluitant contra l'acaparament de terres i l'espoli de la biodiversitat, com Via Campesina, Greenpeace, Oxfam, FAO ...
3. Donar suport a les ONGDs que treballen per l'educació en el món com les Claretianes, maristes o lasal·lianes, perquè la força de l'educació incideix en tots els nivells de la vida, i això també construeix justícia social.
4. Pressionar als Estats i empreses sobre com compleixen els tractats internacionals en matèria de Drets Humans.
5. Reclamar la rendició de comptes ferma, constant i potent a empreses i governants. Aquesta és una eina que s'esmenta en tots els tractats de Drets Humans.
6. Utilitzar les noves tecnologies com a forma de planejar estratègies i eines d'acció i seguiment. (Per exemple, sota la plataforma #Poletika pot un fer un seguiment de les promeses electorals i organitzar-se per fer pressió quan no es compleixin).

Si posem en pràctica els apartats anteriors, marcarem el rumb que volem per a la nostra societat global.

Què veure?

- Together we can cool the planet! / Juntos podemos enfriar el planeta!
- <https://vimeo.com/140427376> Graing y Via Campesina

3. MANUFACTURES

Introducció

“Diem que «l’home és l’autor, el centre i el fi de tota la vida econòmica i social». Això no obstant, quan en l’ésser humà es fa malbé la capacitat de contemplar i de respectar, es creen les condicions perquè el sentit del treball es desfiguri. Convé recordar sempre que l’ésser humà és «capaç de ser per si mateix agent responsable de la seva millora material, del seu progrés moral i del seu desenvolupament espiritual». El treball hauria de ser l’àmbit d’aquest múltiple desenvolupament personal, on es posen en joc”.

Carta Encíclica Laudato Si’

La manufactura és una fase del procés productiu dels béns en què, al sotmetre’s a la interacció amb la mà d’obra, les matèries primeres passen a considerar-se productes elaborats. Les empreses manufactureres se situen dins el sector secundari on destaquen principalment els sectors fabril, tèxtil i d’alimentació. Ens relacionem diàriament amb centenars de productes desenvolupats a través d’una cadena de milers de quilòmetres. Les manufactures, igual que els aliments, s’han convertit en béns la producció del quals implica el transport per mig món. La teoria econòmica diu que els països “en vies de desenvolupament” es beneficiaran del treball en manufactures i la inversió estrangera directa, en tant que es modernitza la indústria local i els empleats aprendran sabers tècnics que implementaran a les seves pròpies empreses el dia de demà. Es correspon això amb la realitat?

La realitat és que la producció manufacturera busca situar-se en països empobrits amb regulacions laborals gairebé inexistentes o escandalosament laxes. L’objecte d’aquests moviments és reduir els costos de les empreses al màxim per poder ser competitives. Aquesta situació és fruit de les dinàmiques neoliberals que busquen maximitzar la competitivitat en el sector. Malauradament, no podem parlar d’aquest sector sense reparar en les condicions dels seus treballadors i, especialment, dels nens i nenes, molt valorats per la seva destresa i la seva “docilitat”. Aquesta maximització descansa sobre les condicions de treball terribles que s’imposen als empleats. Quan parlem de l’explotació infantil, son 168 milions, els nens i nenes que pateixen aquesta situació.

El perquè de l’explotació laboral infantil

Les causes de l’explotació laboral infantil, responen a la precarietat de la família, i també al fet que, en ser el menor més vulnerable, es pot exercir un control sobre ell o ella més fàcilment que sobre un adult. També són més susceptibles d’haver de treballar els nens d’ètnies i classes socials subalternes (pensem en el sistema de castes de l’Índia) Però a més, el valor del seu esforç està menys compensat, i això redueix el cost final de fabricació, beneficiant així a l’empresari local, a l’empresa intermediària, a l’empresa de distribució i al consumidor final que podem ser nosaltres. És això el que volem?

Un exemple el trobem a les finques de monocultius. A molts pares jornalers que treballen de sol a sol per sous miserables i sense drets laborals, els agradaria que els seus fills estudiessin, però no s’ho poden permetre. A més de no aconseguir que els fills estudiïn, la supervivència de la família depèn del nombre de mans que treballin. Hi ha exemples a Guatemala on es reflecteixen situacions escandaloses. A la recol·lecció de la canya de sucre, un pare i els seus dos fills no aconsegueixen ni guanyar el salari mínim d’una sola persona. La neo-esclavitud està servida.

Tipus de treball infantil en el sector manufacturer

Segons l'Organització Internacional del Treball (OIT), encara que en l'última dècada ha disminuït la xifra en un terç, actualment encara hi ha uns 168 milions de nens i nenes en condicions de treball infantil. Més de la meitat d'ells, 85, realitzen treballs perillosos⁴⁶

Treball infantil per regions, la distribució d'aquests nens i nenes treballadors/es es dona a:

- **Àsia i Pacífic:** 78 milions
- **Àfrica Subsahariana:** 59 milions
- **Amèrica Llatina i Carib:** 13 milions
- **Orient Mitjà i Nord d'Àfrica:** 9,2 milions

L'OIT recull certes casuístiques en què el treball infantil pot ser un mitjà acceptable amb el qual nens i nenes així com els joves, poden millorar la seva situació vital. Aquesta situació dista molt de la realitat. Només veient la distribució del treball infantil per països veiem un clar patró: la feble regulació política, jurídica i econòmica.

Per sectors, el treball infantil es distribueix entre l'agricultura (98 milions de nens i nenes), serveis (54 milions de nens i nenes) i **indústria** (12 milions de nens i nenes). **Processos manufacturerers** en trobem tant en el sector de l'agricultura com, especialment, en el sector de la indústria

Treball infantil perillós⁴⁷

S'estima que són **85 milions de nens i nenes** els que actualment pateixen aquesta situació. El treball perillós és aquell que exerceix tasques que poden **afectar la salut dels treballadors**. És especialment dura aquesta situació per als nens i nenes perquè en no estar desenvolupats, les incidències en la seva salut poden ser cròniques. L'OIT estima que al voltant de **22.000 nens i nenes moren a l'any** per fer feines perilloses⁴⁸.

Treball infantil esclau⁴⁹

La deslocalització en el procés productiu porta amb si una cadena de relacions entre productors, impossible de controlar. Des del agricultor, fins que el producte arriba al consumidor, la matèria primera pot passar per desenes de mans que la transformen. Com més llarg sigui el procés, menys controlable i, per tant, més susceptible de tenir comportaments irresponsables en matèria laboral⁵⁰. El principal problema del **treball esclau és que està molt amagat i és difícilment quantificable**. El treball esclau, pot ser obligat per la força, quan es reté a persones en contra de la seva voluntat o, obligat per les circumstàncies. També, quan la situació política, econòmica i laboral empitjora tant, que el treballador no té altra alternativa que alienar les seves llibertats. **En aquest tipus de treball no es compleixen ni uns mínims bàsics**. Els nens i nenes sota aquesta circumstància, estan tancats viuen a les fàbriques de les que no se'ls permet sortir, han de treballar interminables jornades fins a la matinada, **solen ser colpejats, vexats, violats o eliminats**.

46 OIT. Treball Infantil, Dades i xifres.

47 OIT. Treball Infantil perillós <http://www.ilo.org/ipec/facts/WorstFormsofChildLabour/Hazardouschildlabour/lang-es/index.htm>

48 Ibid.

49 Anti-Slavery. La esclavitud y lo que compramos. http://www.antislavery.org/spanish/esclavitud_moderna/la_esclavitud_y_lo_que_compramos.aspx

50 TVE. Documental Todo menos caro, Made in Asia. [40:38] <https://www.youtube.com/watch?v=c15PY5zx84M>

Treball de servitud

Aquesta relació d'exploració es produeix quan, per pagar un deute, el treballador és obligat a vendre la seva força de treball a un preu infinitament inferior al que estipularia una regulació justa. Hi ha en aquesta coacció un fort factor d'engany i aprofitament de situacions de pobresa, de tipus mafiós. El 1999 les Nacions Unides van estimar que al món hi havia 20 milions de persones sota aquest tipus de règim. Aquesta explotació es produeix en els àmbits de l'explotació laboral (manufactures) al sud-est asiàtic, a Àfrica amb el comerç de nens i nenes i a Europa amb l'explotació sexual de dones⁵¹.

El gènere, una loteria que intensifica el treball infantil

El nombre de **nenes que treballen s'estima en 88 milions**⁵². Encara que ja de per si és més gran que el de nens, la càrrega dels estereotips socials es suma a aquesta situació, agreujant-se. La majoria de vegades, les nenes, a més d'interminables jornades que ronden les 14 hores, han de després fer front a tasques a la llar. Aquesta situació repercuteix directament a la seva salut i no les deixa gairebé temps per a l'estudi, si tenen la sort de poder exercir-lo. La seva conciliació vital combina el treball dins de casa i la feina fora de casa.

Conseqüències del treball manufacturer a la infantesa

La vida a les fàbriques no és lloc per a nens i nenes i suposa una vulneració sistemàtica dels seus drets⁵³. Aquests són llocs perillosos on el menor es veu obligat a interactuar en espais sense els uns mínims de seguretat. A més, les hores de treball al no estar regulades, es poden allargar indefinidament en funció de la demanda, el que fa que baixi l'índex d'atenció i augmenti l'exposició a accidents laborals i a malalties que es poden tornar cròniques⁵⁴. La desregulació i la vulneració dels drets laborals a moltes d'aquestes empreses fa que no estiguin contemplades les baixes, acomiadant sovint a aquelles persones que han patit un accident, estan malaltes o han quedat embarassades. Això li hem de sumar el pagament irregular de salaris pírrics, o els molt habituals casos d'abusos sexuals sota l'amenaça d'acomiadament. **Les conseqüències de l'enorme pressió que reben aquestes persones desemboca en problemes de salut crònics i problemes psicosocials que condicionaran de per vida la seva existència.**

DRETS DE LA INFÀNCIA I MANUFACTURES

Dret a la Vida

22.000 nens i nenes moren a l'any en l'exercici de treballs perillosos (OIT). Els nens i nenes que exerceixen aquestes perilloses tasques són els més pobres; és a dir, ho fan per sobreviure. Això ofega el dret a la vida social, la vida física i la salut psicològica dels petits, interferint taxativament en el dret a la vida.

Dret a l'Educació

L'educació pel que fa a les manufactures té un vincle de doble dimensió.

D'una banda, els nens i nenes treballadors no tenen accés a l'educació i això els enfonsa en el fons del cicle de la pobresa. Per l'altra banda, els nens i nenes que acaben a les empreses

51 Anti-Slavery trabajo en condiciones de servidumbre. http://www.antislavery.org/spanish/esclavitud_moderna/trabajo_en_condiciones_de_servidumbre.aspx

52 SETEM (2010). Trabajando la infancia comercio justo y explotación infantil. http://www.setem.org/media/pdfs/SETEMCV_Trabajando_la_infancia_Guia_didactica_cas.pdf

53 Anti-Slavery. El trabajo Infantil http://www.antislavery.org/spanish/esclavitud_moderna/el_trabajo_infantil.aspx#donde

54 TVE. Documental Tot menys car, Made in Asia. [17:35]

manufactureres són aquells que no tenen educació⁵⁵. La situació de les nenes, en tant que per la cultura del patriarcat han de cobrir el treball formal-informal a la fàbrica i a la llar, és especialment greu.

Dret a l'Alimentació

Els sous de subsistència, són un element generador de desnutrició bastant gran per als i les treballadores, però també per a les seves famílies. El passat gener de 2014 van morir cinc persones en una protesta a Cambodja per protestar per les condicions laborals en el sector manufacturer. Una de les seves principals reivindicacions girava al voltant del dèficit alimentari que pateixen, a causa del qual, entre els empleats eren freqüents els desmais. La legislació cambodjana estableix una jornada laboral de vuit hores, sis dies a la setmana, amb un màxim de 2 hores extraordinàries per dia. El total mai ha de sobrepassar les 60 hores setmanals. Això no obstant, els sindicats denuncien que sovint els treballadors fan fins a 80 hores setmanals, especialment durant els períodes de major consum en els països desenvolupats, com les setmanes prèvies a Nadal. Gràcies a aquestes hores extraordinàries, els treballadors poden incrementar el seu salari base de 78 euros mensuals fins als 124, una quantitat que els sindicats consideren que hauria de ser el mínim per a una jornada de 48 hores setmanals⁵⁶.

Dret a la Salut

Moltes vegades no es permet l'absència del lloc de treball, cosa que obliga a molts a haver de treballar malalts. Altres vegades, les grans empreses disposen de mitjans propis per posar pegats a curt termini als problemes de salut que tenen els menors treballadors. Això els hipoteca de cara al futur.

Dret a la Identitat

El desenvolupament de la identitat en situacions de pressió ambiental i social extrema és inconcebible. A més, a l'estar tancats, la visibilitat d'aquest col·lectiu tendeix a romandre soterrada, sense identitat.

Dret a la Llibertat

En el moment en què el sistema polític-econòmic d'un país empobrit permet unes condicions d'explotació a menors, el dret humà a la llibertat deixa d'existir. Parlem de 168 milions de nens i nenes.

Dret a la Protecció

Moltes vegades les empreses subcontractades manufactureres, encara que estan sota la suposada supervisió dels Estats, per les seves laxes regulacions en matèria laboral violen sistemàticament els drets humans. Inspectors de treball ressalten, que els programes de formació en matèria de drets laborals que donen grans empreses, o no es recolzen a la realitat, o directament no s'imparteixen⁵⁷.

55 OIT. Declaración relativa a los Principios y Derechos Fundamentales en el Trabajo. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_83_es.pdf

56 El Diario.es (enero 2014) Desmayos, abusos y muertes: así se fabrica la ropa en Camboya http://www.eldiario.es/desalambre/Desmayos-abusos-muertes-fabrica-Camboya_0_304120404.html

57 TVE. Documental Todo menos caro, Made in Asia. (30:42)

LEGISLACIÓ INTERNACIONAL⁵⁸

En primer lloc hem de ressaltar que el treball infantil suposa una vulneració de la convenció Nacions Unides dels Drets de l'Infant. L'OIT⁵⁹ reconeix que certs tipus de treball infantil poden ser acceptables. Acota els límits de la tolerabilitat en el perill, el tipus de treball, la forma i condicions d'acompliment d'aquest, i el temps i interferència amb altres camps de la vida. Segons l'OIT, el treball forçós és "tot treball o servei exigit a un individu sota l'amenaça d'una pena qual-sevol i per al qual, aquest individu no s'ofereix voluntàriament"⁶⁰.

EXEMPLES QUE REFLECTEIXEN AQUESTA SITUACIÓ

1. Manufactura de calçat:

La famosa subcontractació és el cavall de batalla del s. XXI amb el qual han de lluitar les organitzacions internacionals de drets humans, ONGD i moviments socials.

Durant el passat segle XX, les empreses esclavistes en tenien prou amb escudar-se en la desinformació dels consumidors, per mantenir les seves prebendes. Però, els escàndols famosos a les manufactureres del calçat, a finals de segle, de Nike, Adidas, Reebok i Puma, van contribuir al fet que augmentessin les exigències de responsabilitat per part dels consumidors. Tot i que algunes empreses van començar a comprometre's amb la nova causa, altres van descobrir en la subcontractació una manera ideal de mantenir les mateixes quotes de producció sota la mateixa anacrònica submissió de la llibertat dels seus empleats. Per sort, aquesta situació està començant a canviar amb el treball d'organitzacions que denuncien i per desgràcia, amb cada edifici que s'ensorra per l'escalfament de les màquines en espais amb mala ventilació.

2. Manufactures tèxtils:

El més enutjós d'aquesta situació són els cops de cua reactius de certs governs i lobbys polítics que pretenen fer de l'èxit econòmic d'empreses res responsables, la bandera de l'èxit nacional. Algunes dades: com s'ha explicat anteriorment pel que fa al Dret a l'Alimentació, al gener de 2014 a Cambodja van morir abatuts 5 treballadors, i quaranta van haver de ser hospitalitzats, durant una protesta que reclamava millores en les condicions laborals. Indicaven que els desmais a les fàbriques tèxtils en què treballaven, eren freqüents a causa de la mala alimentació dels treballadors. En aquest cas concret, darrere d'aquestes condicions s'amaguen empreses com **Levi's Strauss** i **H&M**. Quan accedim a les dades i observem que el 84% de les exportacions de Cambodja depenen d'aquest tipus d'indústria, entenem que no hi hagi un gran interès en promoure el compliment dels DDHH.

Darrere de la mort de 100 treballadors en una fàbrica tèxtil a Bangla Desh, cremats per la falta de mesures de seguretat al 2012⁶¹ i les 1.138 persones que van morir al Rana Plaza un any després a causa de l'enfonsament de l'edifici⁶², trobem al grup multinacional espanyol

58 Anti-Slavery El trabajo Infantil: http://www.antislavery.org/spanish/esclavitud_moderna/el_trabajo_infantil.aspx#donde

59 OIT. Declaración relativa a los principios y derechos fundamentales del trabajo. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_83_es.pdf

60 Anti-Slavery ¿EN QUÉ CONSISTE EL TRABAJO FORZOSO? http://www.antislavery.org/spanish/esclavitud_moderna/en_qu_consiste_el_trabajo_forzoso.aspx

61 El mundo (2012). Bangladesh: 'El incendio en la fábrica que dejó más de 100 muertos fue provocado' <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/11/26/internacional/1353919055.html>

62 Campaña ropa limpia. 18 MESES TRAS RANA PLAZA: MEDIDAS PREVENTIVAS EN MARCHA PERO EL PAGO ÍNTEGRO DE INDEMNIZACIONES NO LLEGA. <http://www.ropalimpia.org/es/noticias/408/18-meses-tras-rana-plaza-medidas-preventivas-en-marcha-pero-el-pago-ntegro-de-indemnizaciones-no-llega>

Inditex, el **Corte Inglés**, i a la societat limitada amb seu a Espanya **Mango**, entre diverses altres estrangeres com **Wal-Mart**.

Finalment, parlarem del treball esclau que promouen, al sud de l'Índia, tres empreses espanyoles: **Corte Inglés**, **Inditex** i **Cortefiel**, mitjançant la compra de manufactures⁶³. Aquestes fàbriques, situades a l'Estat de Tamil Nadu, es nodreixen de nenes adolescents i menors, que treballen per 0,88 cèntims d'euro al dia, 72 hores a la setmana, durant períodes de 3 a 5 anys, amb l'objecte d'estalviar per pagar el seu dot. En aquest cas concret s'aprofiten de la casta més baixa de l'Índia.

QUÈ PODEM FER NOSALTRES?

Primer de tot, **estar informats**. Moltes organitzacions no governamentals, moviments socials i institucions internacionals, inverteixen temps, recursos i esforços en denunciar les situacions de vulneració de Drets Humans en el sector de les manufactures. Un exemple d'això és la campanya **Roba Neta** encapçalada per SETEM + No sandblasting⁶⁴, **Salari dignes**, etc

En aquest cas, les organitzacions no governamentals i organitzacions internacionals, solen coincidir en l'estratègia de **no promoure el boicot**⁶⁵. Plantegen, més aviat, **mides de pressió política** articulades des del Sud i el Nord a la vegada. D'altra banda, més enllà de l'associacionisme i la pressió política, tenim l'eina del **Comerç Just**. El sector tèxtil encara és incipient, però ONGD com Oxfam, any rere any, s'esforcen per elaborar i incrementar les seves ofertes.

Hem de ser crítics i selectius com a consumidors i exercir una tasca de denúncia i informació.

Finalment, podem **cedir part del nostre temps o recursos**, a ONGDs que treballen en la lluita contra l'explotació manufacturera.

ESTUDI DE CAS: BURKINA FASO, DONES I GAFREH⁶⁶

Com l'elaboració manufacturera pot revertir la pobresa, ahora que reforça el cooperativisme, les xarxes socials i empodera a les dones⁶⁷.

Aquest projecte posa de manifest que el talent abunda a tot arreu i que, amb coneixements i poca tecnologia, es poden elaborar **productes de gran qualitat** i amb un diferencial qualitatiu -fruit de la originalitat- molt significatiu. A més, el projecte utilitza recursos que **reverteixen una situació** molt problemàtica de contaminació. El projecte, va arrencar després de guanyar la desena edició del concurs d'innovació i suport a microempreses que organitzava Burkina Faso. Amb l'impuls econòmic del premi, un grup de 14 dones, majors de 50 anys, fa una dècada van començar a recol·lectar bosses d'escombraries i a teixir amb elles. Avui, 10 anys després, l'empresa està formada per més de **60 dones**, a més d'altres persones encarregades de recol·lectar les bosses d'escombraries i de distribuir-les. Els recol·lectors i distribuïdors són, al seu torn, membres en risc d'exclusió.

63 El confidencial [2012]. Trabajo esclavo en la India: tres empresas españolas están incluidas en la 'lista negra' http://www.elconfidencial.com/espana/2012-03-23/trabajo-esclavo-en-la-india-tres-empresas-espanolas-están-incluidas-en-la-lista-negra_234092/

64 Campanya No Sandblasting <http://www.nosandblasting.org/noticia.php?idn=7&idi=es>

65 Campanya ropa limpia (¿Boicots?) <http://www.ropalimpia.org/es/participa/310/qu-puedo-hacer-yo>

66 <https://www.youtube.com/watch?v=u6sQRQloXIM>

67 Gafreh en PROYDE

<http://www.proyde.org/index.php/inicio-menu/noticias-2/76-sensibilizacion-comercio-justo/1312-proyde-comercio-justo-potencia-el-comercio-justo-con-africa>

A més del reforç de xarxa i el component d'integració, **el projecte té cura del medi ambient**, ja que neteja els carrers de les bosses de plàstic altament contaminants, que a Burkina es coneixen com **“plaga dels residus plàstics”**, i que **causen el 30% de les morts d'animals al país**⁶⁸.

L'àmbit d'empoderament de la dona, en aquest projecte, cobreix diversos aspectes. Proporciona a les dones: informació dels seus drets, un mitjà de treball que sustenta la seva vida dignament, cursos d'alfabetització, cursos de salut sexual i reproductiva, i cursos de relació maternoinfantil.

Què veure?

- Tot menys car, made in Asia Documental: <https://www.youtube.com/watch?v=cl5PY5zx84M>
- Dark side of the chocolate <https://www.youtube.com/watch?v=7Vfbv6hNeng>

⁶⁸ Ibid.

4. CEMENTIRIS DE RESIDUS I ÀFRICA. ELS ESQUELETS DE LA NOSTRA TECNOLOGIA

“La lògica del «usa i llença», genera tants residus només pel desig desordenat de consumir més del que realment es necessita. No podem pensar que els projectes polítics o la força de la llei seran suficients per evitar els comportaments que afecten l’ambient, perquè, quan és la cultura la que es corromp i ja no es reconeix alguna veritat objectiva o uns principis universalment vàlids, les lleis només s’entenen com a imposicions arbitràries i com obstacles a evitar”

Carta Encíclica Laudato Si’

Introducció

Cada dia, es produeixen milions de quilos de productes tecnològics a tot el món. El cicle de vida d’aquests productes sol començar en forma d’espoli i acaparament de recursos i acaba, en forma d’escombraries altament contaminants, en algun país geogràficament no molt llunyà d’on es va extreure. Explotació, acaparament i expropiació de partida, i contaminació de tornada.

Segons un informe de la Universitat de les Nacions Unides, l’any 2014 vam produir una quantitat d’**escombraries tecnològiques** que rondava els **41,8 milions de quilos**⁶⁹. El 2010 es van produir **33,8 milions de quilos d’escombraries**. La nostra producció de residus evoluciona a l’alça. **Cada any creix en uns dos milions de quilos**. Estem corrent el risc de convertir el nostre planeta en un autèntic abocador.

Si extraïem la mitjana per càpita entre persones i quilograms d’escombraries, i la posem en el temps, veurem clarament l’impacte. **Al 2010 a cada persona li corresponien 5 kg. de residus tecnològics**; avui, **al 2014, estem produint prop de 6 Kg. per habitant**⁷⁰.

Si bé aquestes dades macro resulten interessants, hem d’entrar a analitzar-les d’una manera una mica més fina per acabar de comprendre la realitat i l’abast que comporten els residus tecnològics.

CONTINENT	% BROSSA TECNOLÒGICA	MILIONS DE TONES	RESIDUS PER CAPITA
ÀSIA	94,1 %	16	3,7 Kg/hab.
AMÈRICA	38,3 %	11,7	12,2 Kg/hab.
EUROPA	27,8 %	11,6	15,6 Kg/hab.
ÀFRICA	4,5 %	1,9	1,7 Kg/hab.
OCEANÍA	1,2 %	0,6	15,2 Kg/hab.

Recordem que la mitjana mundial de 2014 era de gairebé 6Kg / hab., això vol dir que la major desviació respecte a la mitjana és la d’Europa i Oceania.

El cas, que més ens pot xocar és el d’Àsia que, sent el major productor de tecnologia, es queda a uns quants punts de la mitjana (a 2.2 kg / hab.). Això vol dir que hi ha una important bretxa entre la seva producció tecnològica i el seu consum. I una societat que consumeix poca tecnologia, evidencia la seva precària situació socioeconòmica.

69 Basura Electrónica Dossier el País. <http://elpais.com/especiales/2015/basura-electronica/>

70 Rebelión [04-2015] Europa, a la cabeza en basura electrónica. <http://www.rebelion.org/noticia.php?id=198077>

Els residus més abundants, per famílies⁷¹

1. **Llums, bombetes, etc.:** 1 milió de tones
2. **Petits objectes informàtics (impressores, monitors, telèfons, routers, etc.):** 3 milions de tones
3. **Televisions de tub catòdic:** 6,3 milions de tones
4. **Equips d'intercanvi, recanvis:** 7 milions de tones
5. **Equips grans (rentadores, equips fotovoltaics, ventiladors, aires condicionats):** 11,8 milions de tones
6. **Petits objectes tecnològics (material mèdic, enllumenat professional, cascs d'àudio, càmeres de fotos, gravadores, videoconsoles, etc.):** 12,8 milions de tones

Els residus a les convencions internacionals: La convenció de BASILEA⁷²

A la dècada de 1980 i sota el Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient, s'organitza la convenció de Basilea, amb l'objectiu de protegir, posar límit i controlar el trànsit d'escombraries a nivell internacional. El signen 150 països. Estats Units està entre ells. El tractat regula l'estat dels materials que s'exporten, els procediments entre països, l'etiquetatge, el transport dels mateixos, etc.

Tot i que actualment les inspeccions duaneres en el comerç transoceànic, són mínimes, almenys comptem amb un tractat, reconegut pels Estats, al qual acudir en situacions de trànsit d'escombraries, del qual fer ús i reclamar el compromís, quan es descobreixin irregularitats.

Aquesta eina permet, a les organitzacions i moviments socials, denunciar públicament i recordar-li a l'Estat signant que, davant incompliments puntuals o reiterats del tractat, té una sèrie de compromisos adquirits.

DRETS DE LA INFÀNCIA I RESIDUS

Per norma, són les persones més febles i en situació més vulnerable les que s'encarreguen de realitzar les tasques més perilloses per a la salut. Parlem de nens petits des dels tres anys en endavant. El transport de residus al Sud contravé absolutament tots els Drets de la Infància i tractats internacionals (convenció de BASILEA).

El sistema econòmic que es forma al voltant d'aquests abocadors està en mans de grups mafiosos que vulnereu sistemàticament els Drets de la Infància i els Drets Humans.

Dret a la vida

Els abocadors contaminen els ravals que els envolten, causen avortaments a les mares i malformacions i malalties, que llasten de per vida als encara no nascuts.

Els nens que neixen, des dels tres o quatre anys, treballen envoltats d'escombraries i exposats a fums tòxics. L'Índex de mortalitat infantil en aquestes zones és extremadament alt⁷³. El dret a la integritat física o a no patir abusos, en els grans abocadors, tampoc es compleix. El descontrol i la falta de seguretat permeten que es donin freqüents casos de violacions, robatoris i assassinats. Per a les nenes, aquests llocs de treball, on la seva principal activitat sol ser la venda ambulante de menjar, són especialment durs i perillosos. Els robatoris, la violència, les violacions i l'assetjament per elles, està a l'ordre del dia.

71 The Global e-Waste Monitor 2014. <https://i.unu.edu/media/ias.unu.edu-en/news/7916/Global-E-waste-Monitor-2014-small.pdf>

72 Euro-Lex Convenio de Basilea sobre la eliminación de residuos peligrosos. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=uriserv:l28043>

73 Doc. TVE. Basura electrónica en África <https://www.youtube.com/watch?v=HLdAhwL5zYw>

Dret a l'educació

Les escombraries inunden el sistema, modificant les seves bases, alterant la relació amb els recursos tradicionals, i generant unes profundes dinàmiques de pobresa. En molts casos, els nens que habiten els ravals, treballaran després d'assistir a l'escola. Això no els deixa temps per estudiar i desenvolupar les seves capacitats i coneixements. La majoria dels nens, bé per necessitat, bé atrets pel diner ràpid, al final acostumen a acabar deixant l'escola i realitzen els treballs que, per perillosos, ni els majors s'atreveixen a realitzar.

Dret a la salut

Segons l'OMS, un nen nascut en una zona devastada per la pobresa a l'Àfrica té **10 vegades més probabilitats de morir** que un nen pobre nascut al continent americà i **100 vegades més probabilitats si ho comparem amb un nen nascut a Islàndia**.

La crema de cables contamina als "cremadors" i satura l'ambient de gasos tòxics en quilòmetres a la rodona. "Quilòmetres a la rodona" que, ni les nenes, ni les mares, ni els homes, abandonaran des del seu naixement fins a la seva mort. Els problemes pulmonars, doncs, són molt freqüents. A causa de les regulacions de seguretat en el cablejat, components com el coure vénen recoberts de plàstics ignífugs que, per ser estrets, s'han de sotmetre a molt altes temperatures. El foc d'aquesta tasca s'obté de la crema de plàstics i aïllants molt tòxics que generen columnes de fum negre tòxic que romanen a l'ambient.

L'accés a fonts d'aigua segures representa, en aquest context, una altra penosa situació. Són molt alts els problemes relacionats amb el **consum d'aigua en mal estat (80% de les morts infantils mundials són per aquesta causa; uns 4.000 nens al dia)**.

La salut, com a fenomen multidimensional, es veu afectada per moltes altres dimensions, una de les més importants, l'educació. Des dels seus nivells principals, com l'alfabetització, fins a altres més elaborats com l'aprenentatge i interiorització de normes, actituds, valors etc., relacionats amb determinats hàbits quotidians, són els que determinen la major o menor esperança de vida de les persones. El vincle entre aquests dos factors és directe, molt fort i es retroalimenta, pel que és vital mantenir-lo en una dinàmica virtuosa i evitar que es vicii o perverteixi.

Dret a l'alimentació

L'economia creada entorn dels grans abocadors és de subsistència, especialment per als més petits. Si al final del dia els nens no arriben a extreure una quantitat suficient de metalls, no cobren i no poden comprar menjar. D'altra banda, els escassos recursos del medi que els envolta són perillosos per al consum humà. La seva exposició al mercuri, arsènic, cadmi, gasos, fums, etc., els fa perillosos, però la necessitat els converteix en consumibles.

Dret a l'aigua

300 milions d'africans pateixen falta d'accés a l'aigua. Molts d'ells, no perquè no tinguin el recurs, sinó perquè aquesta està contaminada. Amb la pluja, l'aigua arrossega i introdueix en les entranyes de la terra plom, zinc i arsènic. Contamina, per tant, els pocs aqüífers que la zona pugui tenir i destrueix els rius, deixant-los negres i contaminats. Els peixos es moren o, com cita un pescador: "els pocs que sobreviuen són petits i si els menges, donen mal de panxa". Tot i així, el producte de pesca d'aquests fangars es comercialitza. Com vam veure en l'apartat del Dret a la salut, **l'aigua en mal estat** segons Oxfam i Wateraid- es porta per davant la vida d'**uns 4.000 nens al dia**.

Dret a la identitat

La identitat en aquestes zones està lluny de considerar-se una qüestió rellevant, donat l'abandó i oblit que reben per part de les institucions. Cobertura, protecció i integració, drets que emanen

del dret a la identitat, són irrealitzables en aquestes condicions. La identitat dels més pobres no és nacional, és transnacional. Els més empobrits poden creure o sentir que pertanyen a alguna regió, a alguna nació, però en realitat viuen sols. Moltes vegades, més enllà de la família, no hi ha res més. I sovint, la seva condició de pobres fa que la seva identitat sigui més un llast que el vehicle que lubriqui bones relacions amb la resta dels seus conciutadans. En el cas dels menors la seva vulnerabilitat és major, ja que la situació de pobresa i les creences culturals encoratgen els pares a que els abandonin o si no, a ser venuts en nombroses ocasions.

Dret a la protecció

En els abocadors es mou gran quantitat de diners. L'Estat, per la seva banda, és incapaç de controlar aquests territoris. La conseqüència d'això és que els que s'encarreguen de regular la vida en aquests llocs oblidats, sovint estan organitzats de manera mafiosa. El sistema mafiós té les seves regles, ja que, d'altra manera, no podria mantenir el control sobre els recursos. Però aquestes regles són arbitràries i graven la situació dels menors. **A partir dels 3-4 anys, els nens comencen a treballar en la crema de materials "ignífugs".** Aquestes activitats, en un ambient com aquest, suposa que un nen africà pobre, tingui 100 vegades més probabilitats de morir que un nen europeu pobre.

A més, a nivell psicològic, hem de tenir en compte les conseqüències d'una pressió tan intensa sobre persones encara no formades. **Un nen a Europa amb tres anys, probablement no hagi experimentat la solitud i el desemparament, mentre que en aquests llocs d'Àfrica, a la mateixa edat ja deambulen, treballen i es busquen la vida.**

Dret a la llibertat

La llibertat individual està estretament lligada a l'educació. Molts nens, atrets pels diners fàcils o simplement empesos per la necessitat, han de, conciliar penosos i perillosos treballs amb l'escola. Els seus patrons estan disposats al que sigui necessari per fer-los completament invisibles i, per tant, són capaços d'exercir un control absolut sobre ells. El lliure albir, sota aquestes condicions, és impossible.

Les llibertats d'expressió i pensament, sotmeses a condicions tals de pressió ambiental i social, en moltes ocasions, són inexistent.

QUÈ PODEM FER NOSALTRES?

Com a ciutadans del Primer Món i directes responsables pels nostres hàbits de consum d'imposar unes condicions de vida miserables als pobres del Sud, tenim l'obligació ètica i moral de començar a **prendre consciència dels nostres actes** i d'**actuar en funció de valors de justícia global.**

Les nostres eleccions empobreixen a la gent. La nostra manca de determinades accions mostra connivència amb aquest sistema egoista i despreocupat. Estem en un bon moment per a la reflexió, per interpretar aquesta presa de consciència com una oportunitat individual i col·lectiva en la lluita per un món millor. És important **crear-nos hàbits** que blindin la nostra voluntat davant la seducció de la moda, per **discernir amb claredat les necessitats veritables de les falses.** **Allargar la vida útil dels nostres telèfons mòbils**, per exemple, és una bona manera de començar a perfilar aquesta actitud.

A més, és imprescindible **reciclar els aparells electrònics a les instal·lacions de recollida o punts nets** establerts pels ajuntaments i gestors autoritzats específics. Una altra alternativa, menys coneguda és, que en adquirir productes tecnològics estem pagant una taxa per la recollida al final de la seva vida útil. Les botigues estan obligades a acceptar els aparells usats que substitueixin el nou⁷⁴.

74 [Reial decret 110/2015]

Altres possibilitats a l'hora de reutilitzar els residus és veure'ls com a recursos, **ser creatius** i intentar donar-los una nova vida útil repensant un ús diferent, creatiu o artístic. Són moltes les webs on persones de tot el món posen en comú idees sobre tot tipus de materials i dissenys: reutilització de teclats com a art, televisors vells com armaris o peixeres, etc.

Les accions personals respecte a la brossa tecnològica, si s'insereixen en el marc dels activismes socials adquireixen un pes exponencial. És fonamental informar-se i informar i boicotejar les empreses que programin l'obsolescència dels productes contaminants d'ús massiu com les televisions o els telèfons mòbils. Hi ha boicots que ens poden semblar exercicis complexos per la falta d'informació de la que podem disposar. Però podem estar atents a la publicitat i veure aquí quines empreses fomenten el consum inconscient o rebenten els preus. Qualsevol objecte barat, al marge de la seva baixa qualitat, possiblement implica costos socials o ambientals que no volem fomentar.

Abans de finalitzar, exposarem dos exemples sobre consum responsable i sobre reciclatge rendible, a l'empresa i a l'Estat:

- **L'empresa Fairphone** treballa en el sector de la telefonia. Mitjançant el reciclatge de mòbils vells i de materials no conflictius, crea uns productes que respecten els Drets Humans i els Drets de la Infància. És a dir, és una tecnologia propera al que seria el Comerç Just.
- **L'exemple de l'Estat Suís** és paradigmàtic pel que fa a reciclatge de residus tecnològics. Mentre que a Europa reciclem entorn del 25% d'aquests residus, a Suïssa sobrepassen el 80%. A través d'una forta inversió en tecnologia, han aconseguit desenvolupar una fàbrica que extreu gairebé automàticament tots els metalls valuosos de telèfons mòbils, ordinadors o pantalles. Diuen que és la nova mineria, però, més barata, amb millors condicions per als treballadors, i amb menor petjada ecològica.

Estudi de cas: reflexionem sobre l'abast de les nostres accions

- **L'app Malariaspot:** A dia d'avui sembla impossible viure al marge de la tecnologia. Diàriament surten a la venda nous aparells tecnològics que ens faciliten la vida a diferents nivells. Gràcies a ells vivim en un món més petit i més ben comunicat. Des de les formes tradicionals d'oci fins a la medicina, tot s'ha vist afectat per la tecnologia. Hem arribat a un punt on els límits de l'ocupabilitat dels dispositius tecnològics els marca la ment humana, i això és meravellós. Un exemple d'això és l'aplicació mòbil anomenada Malariaspot, on podem analitzar mostres de malària de països amb alta incidència d'aquesta malaltia (<http://malariaspot.org/es/sobre-nosotros/malariaspot/>). Aquesta aplicació redueix costos i permet a qualsevol amb un telèfon o tauleta, aprendre a identificar mostres de malària i ajudar a persones a milers de quilòmetres de distància.
- **La interrelació de les nostres accions:** Tot i que puguem fer coses meravelloses, no hem de perdre de vista la imatge panoràmica. Hem d'entendre que la interrelació entre els nostres hàbits de consum i les condicions de vida de les persones en països pobres, estan íntimament lligades. El material tecnològic que aquí ens facilita la vida, la complica terriblement a altres persones en altres parts del món. Més concretament, quan parlem de residus tecnològics, aquests són portats des del Nord al Sud perquè el seu reciclatge resulta més costós que el seu transport a països amb una regulació més laxa en matèria jurídica, econòmica, política i mediambiental. Per tant, els enviem milions de tones d'escombraries a l'any. Aquesta brossa contamina els seus recursos, destrossa els seus mitjans de vida tradicionals i encoratja la formació de grups mafiosos que violen la llibertat dels ciutadans.
- **Conte africà: "EL TEU PROBLEMA ÉS EL MEU PROBLEMA"**

Hi havia una vegada una dona vella que compartia la seva barraca amb una serp, un ocell i diversos animals. Cada vegada que l'ocell posava un ou, la serp se'l menjava. No suportant

més aquesta situació, l'ocell va anar a la dona i li va demanar que digués a la serp que deixés de menjar els seus ous per poder tenir un bon veinatge. Aquesta li va respondre que no era el seu problema i que anés a buscar ajuda a una altra banda.

L'ocell va anar a veure al ratolí per demanar-li que parlés amb la vella, amb l'objecte que aquesta li digués a la serp que no seguís menjant els seus ous; però el ratolí es va igualar els bigotis i li va dir que vivia a la casa de la vella, amagat. Si aquesta el veia el mataria. A més, el conflicte que existia entre ell i la serp no era el seu problema.

Llavors l'ocell va anar a parlar amb l'aranya per demanar-li que parlés amb la vella perquè intervingués entre ell i la serp; però aquesta li va dir que la vella li destruïa pel dia tot el que ella construïa a la nit, per la qual cosa no s'anava a enfrontar a la vella per un problema que no li incumbia i que s'anés a demanar ajuda a una altra banda.

Finalment, l'ocell va anar a veure al gos per demanar-li el mateix que li havia demanat al ratolí i a l'aranya, recordant-li que tots vivien a la mateixa barraca i que havien d'ajudar-se els uns als altres; però aquest li va respondre que guardava la barraca de la vella tota la nit, que aquesta només li deixava rosegar les sobres que deixaven els seus fills i que anés a buscar a un altre perquè a ell no li afectava aquest assumpte.

Fastiguejat que ningú l'ajudava, l'ocell els va reunir a tots i els va dir que una desgràcia mai venia sola i que només la pau mantenia el bon veinatge. Com van seguir sense fer-li cas, al vespre va prendre un llumí i va calar foc a la barraca. Tots van morir a l'incendi.

Què veure?

- Documental TVE1 Basura en África: <https://www.youtube.com/watch?v=HLdAhwL5zYw>
- TVE en portada: Ciberbasura sin Fronteras <https://www.youtube.com/watch?v=KirbKJelv28>
- Basura tecnológica, la intoxicación silenciosa. <https://www.youtube.com/watch?v=FtS2fuveBlw>

Glossari d'activitats, webs interactives i fonts generals.

- <http://www.humanium.org/es/derecho-agua/>
- http://www.un.org/spanish/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml
- <http://www.humanium.org/es/derecho-proteccion/>
- http://www.eldiario.es/desalambre/Agua-El_Salvador-Coca_Cola-Medio_Ambiente_0_397560950.html
- <http://www.alianzaporlasolidaridad.org/noticias/coca-cola-no-le-quites-el-agua-a-30-000-personas-en-el-salvador>
- http://www.elpais.com/elpaismedia/ultimahora/media/200810/29/sociedad/20081029elpepusoc_1_Pes_PDF.pdf
- http://www.2015ymas.org/IMG/pdf/Sostenibilidad_Ambiental.pdf
- <http://www.iagua.es/blogs/josefina-maestu/el-agua-y-la-agenda-post-2015>
- http://www.eldiario.es/desalambre/Agua-El_Salvador-Coca_Cola-Medio_Ambiente_0_397560950.html
- <http://www.alianzaporlasolidaridad.org/noticias/coca-cola-no-le-quites-el-agua-a-30-000-personas-en-el-salvador>
- <http://www.alianzaporlasolidaridad.org/wp-content/uploads/Maq.-Tierra2.pdf>
- <http://www.ine.es/revistas/cifraine/0108.pdf>
- http://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si_sp.pdf
- <http://waterfootprint.org/en/water-footprint/what-is-water-footprint/>
- http://www.who.int/water_sanitation_health/diseases/wsh0302/es/
- http://www.who.int/water_sanitation_health/diseases/WSH03.02.pdf?ua=1

Base de dades aquastat FAO

- <http://www.fao.org/nr/water/aquastat/data/query/index.html?lang=es>
- <http://www.fao.org/nr/water/aquastat/didyouknow/indexesp.stm> - Datos, Informe

Recursos gràfics

- http://www.fao.org/nr/water/aquastat/maps/World-Map.TRWR.cap_esp.htm Mapa
- http://www.fao.org/nr/water/aquastat/tables/WorldData-IRWR_esp.pdf Tabla disponibilidad agua dulce
- <http://www.fao.org/nr/water/aquastat/data/query/index.html?lang=es> Data-Base
- http://www.fao.org/nr/water/aquastat/infographics/Clouds_esp.pdf
- http://www.fao.org/nr/water/aquastat/infographics/Transboundary_esp.pdf
- <http://3.bp.blogspot.com/-kn4t2cGzn-Y/UmRkco1wkHI/AAAAAAAAEEg/70uMnZqXD4E/s1600/Gasto+de+agua+en+alimentos.jpg>